Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 2023

Sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueeseen kuuluu sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön valmistelu. Kelan yhtenä tehtävänä on sosiaaliturvaa koskevan lainsäädännön toimeenpano eri etuuslakien mukaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee sosiaaliturvaa koskevaa lainsäädäntöä yhteistyössä Kelan kanssa, mutta Kelan toimintaan ja etuuksien toimeenpanoon sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole toimivaltaa ottaa kantaa.

Kelan valtiosääntöoikeudellinen erityisasema perustuu perustuslain 36 §:ään, jonka perusteella eduskunta valitsee valtuutetut valvomaan Kelan hallintoa ja toimintaa. Tästä erityisasemasta johtuen Kela on erillään valtioneuvoston ja ministeriöiden alaiseen viranomaiskoneistoon kuuluvista ohjaus- ja valvontasuhteista.

Kelan hallintoa koskevan lainsäädännön uudistaminen

Kansaneläkelaitoksesta annetun lain muuttamisen valmistelu jatkui sosiaali- ja terveysministeriössä. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti Kansaneläkelaitoksesta annettua lakia muutetaan Kelaa koskevan lainsäädännön muutostarpeita selvittäneen parlamentaarisen työryhmän toimenpide-ehdotusten pohjalta. Ensimmäinen osa ehdotetuista muutoksista toteutettiin vuoden 2024 kesällä voimaanastuneessa lakipaketissa. Tässä yhteydessä muun muassa Kelan pääjohtajan ja johtajien virat muutettiin määräaikaisiksi ja virkaan nimittäväksi tahoksi muutettiin tasavallanpresidentin sijasta pääjohtajan osalta Kelan valtuutetut ja muiden johtajien osalta Kelan hallitus. Samalla Kelan hallituksen lakisääteisiin tehtäviin lisättiin Kelan strategian vahvistaminen ja ylimmän johdon sijaisuuksista päättäminen. Lisäksi säädettiin Kelan mahdollisuudesta antaa virka-apua.

Loput parlamentaarisen työryhmän lainmuutosehdotuksista ovat parhaillaan sosiaali- ja terveysministeriön valmistelussa ja lainmuutosten on tarkoitus tulla voimaan alkuvuodesta 2026. Hallituksen esitystä valmistellaan sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Kelan kanssa. Kela on toimittanut sosiaali- ja terveysministeriöön myös muita lainmuutostarpeita, jotka pyritään ottamaan huomioon valmistelutyössä.

Kelan ja hyvinvointialueiden yhteistyö

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä Kelan yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toimeenpanovaiheessa ja hyvinvointialueiden aloitettua toimintansa, ja toivoo yhteistyön olevan pysyvä toimintamalli. Kelan ja hyvinvointialueiden yhteistyö on keskeisessä roolissa etuuksien ja palvelujen nykyistä tiiviimmässä yhteensovittamisessa, mikä on myös yksi sosiaaliturvauudistuksen tavoitteista.

Sosiaali- ja terveysministeriö
Meritullinkatu 8, Helsinki | PL 33, 00023 Valtioneuvosto
0295 16001 | stm.fi | @STM_Uutiset

Tiedon liikkuvuuden edistämiseksi monialaisessa asiakasyhteistyössä Kela on kehittänyt yhdessä hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy:n kanssa monikäyttöisen suostumuslomakkeen vuonna 2023. Sosiaali- ja terveysministeriö pitää kannatettavana tiedon liikkuvuuden käytänteisiin ja laintulkintoihin liittyvää yhteistyötä Kelan ja muiden toimijoiden välillä. Sosiaali- ja terveysministeriö tulee jatkossa tarkastelemaan tiedon luovuttamiseen liittyviä sääntelytarpeita Kelaa koskevan etuuslainsäädännön osalta.

Kelan kuntoutuksen kehittäminen

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää Kelan harkinnanvaraisen kuntoutuksen palveluvalikoiman uudistamista kannatettavana. Uudistuksen tavoitteena on vastata nykyistä paremmin asiakkaiden muuttuviin kuntoutustarpeisiin, vähentää päällekkäisiä palveluja ja selkeyttää kuntoutuksen palveluvalikoimaa. Palveluvalikoiman uudistaminen on tärkeää myös harkinnanvaraiseen kuntoutukseen kohdennettavien määrärahojen mahdollisimman vaikuttavan käytön kannalta erityisesti, kun otetaan huomioon nykyinen julkisen talouden tila.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että vuoden 2025 täydentävässä talousarvioesityksessä esitetään 8,48 miljoonan euron lisärahoitusta valtionosuutena Kelan harkinnanvaraiseen kuntoutukseen. Kokonaisuudessaan lisärahoitus olisi noin 16,5 miljoonaa euroa. Hallitus on jo aiemmin kohdentanut Kelan harkinnanvaraiseen kuntoutukseen 25 miljoonan euron lisärahoituksen, josta valtionosuus on 16,75 miljoonaa euroa. Kyseinen lisärahoitus kohdennettiin neuropsykiatrisesti oireilevien lasten ja nuorten kuntoutuspalveluihin, erityisesti LAKU-perhekuntoutukseen ja Oma väylä -kuntoutukseen.

Kuntoutuksen rekisteröitymismenettelyn kokeilusta on saatu arvokasta tietoa, jota on mahdollista hyödyntää jatkossa Kelan kuntoutusta koskevan lainsäädännön muutostarpeiden arvioinnissa. Nuoren ammatillisen kuntoutuksen myöntämisedellytysten tarkentamista koskevassa lainvalmistelussa sosiaali- ja terveysministeriön ja Kelan yhteistyö on ollut tiivistä.

Sosiaaliturvauudistus

Parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean toinen kausi käynnistyi syksyllä 2023 hallitusohjelman ja valtioneuvoston tekemän komitean muutospäätöksen mukaisesti. Kela osallistuu komitean ja sen työtä tukevan arviointi- ja selvitysryhmän työhön. Komitean toisen kauden työ tähtää loppumietintöön, joka valmistuu loppuvuodesta 2026 ennen seuraavia eduskuntavaaleja.

Yleistuki

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus toteuttaa perusturvan uudistuksen, joka parantaa työnteon kannattavuutta, sujuvoittaa sosiaaliturvaa ja yksinkertaistaa etuuksia sosiaaliturvakomitean välimietinnön tekemät suositukset ja selvitykset huomioiden. Uudistuksen tavoitteena on aikaansaada yksi yleistuki sisältäen perusosan elämiseen, asumisosan asumiseen ja harkinnanvaraisen osan viimesijaiseksi turvaksi. Yleistuen valmistelu etenee vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa valmistellaan Kelan yhden hakemuksen malli sekä ensivaiheen yleistuki 2025 puoliväliriiheen mennessä. Yhden hakemuksen malli tarkoittaa käytännössä sitä, että asiakas voisi jatkossa hakea useita eri etuuksia helposti samalla kertaa. Kela on tiiviisti mukana yleistuen valmistelussa.

Palvelujärjestelmien uudistaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sosiaali- ja terveyspalvelujen, työvoimapalvelujen ja kotoutumispalvelujen rakenteellisten uudistusten toimeenpanossa Kelan ja hyvinvointialueiden, kuntien ja työllisyysalueiden yhteistyö ja yhteisten asiakasprosessien kehittäminen ovat olleet ja ovat jatkossakin keskeisessä asemassa. Erityisen tärkeää sujuva ja joustava asiakasyhteistyö on monialaisia palveluja sekä palvelujen ja etuuksien yhteen sovittamista tarvitsevien asiakkaiden ja haavoittuvassa asemassa olevien asiakasryhmien kohdalla.

Perustoimeentulotuki

Hallitusohjelmassa on useita kirjauksia toimeentulotuen uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että perustoimeentulotuen uudistamisen valmistelu ja tuleva toimeenpanovaihe edellyttävät Kelalta merkittävää panosta.

Kelan korvaamat taksimatkat

Sosiaaliturva- ja terveysministeriö toteaa, että eduskunta on hyväksynyt taksimatkojen enimmäishintaa koskevien sairausvakuutuslain säännösten voimassaolon jatkamisen vuoden 2026 loppuun saakka. Tämä mahdollistaa sairausvakuutuksesta korvattavasta taksimatkasta vakuutetulta perittävästä enimmäishinnasta säätämisen valtioneuvoston asetuksella. Enimmäishintasääntelyn voimassaolon jatkamisella on haluttu varmistaa taksinkäytön korvauksille varattujen varojen riittävyys. Sosiaali- ja terveysministeriön on esittänyt taksimatkojen enimmäishinnan korottamista vuodelle 2025 taksiliikenteen kustannusindeksin nousua vastaavalla tavalla. Asetus on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä Kelan kanssa. Kela vastaa sairausvakuutuslain mukaisten matkakorvausten toimeenpanosta.

Kelan toimintakulut

Valtio rahoittaa Kelan toimintamenoista noin 75 prosenttia. Valtion ohella toimintamenoja rahoittavat myös työnantajat, palkansaajat sekä yrittäjät. Kelan sosiaaliturvarahastojen valtion toimintakulut koottiin yhdelle momentille vuodesta 2016 lukien. Koska Kelan toimintamenomomentti on kaksivuotinen siirtomääräraha, momentti antaa normaalitilanteessa liikkumavaraa resurssien ja palvelutason vaihtelujen tasaamiseen.

Kelan toimintamenojen tilanne on viime aikoina ollut hyvä ja hakemusmäärien lisääntymisen ja hallitusohjelman tuomien muutosten haasteisiin on pystytty vastaamaan. Tietohallintojärjestelmien ja tietoturvan kehittäminen edellyttävät jatkuvia lisäresursseja myös tulevina vuosina.

Vuonna 2022 valtio rahoitti Kelan toimintamenoja noin 490 miljoonalla eurolla, vuonna 2023 noin 510 miljoonalla eurolla ja vuonna 2024 noin 520 miljoonalla eurolla. Vuoden 2025 talousarviossa Kelan toimintamenoihin on varattu 495 miljoonaa euroa. Lisäksi Kelalla on vuosittain ollut käytettävissä edelliseltä vuodelta siirtyvää ylijäämää. Siirtyvä ylijäämä on kasvanut viime vuosina. Vuonna 2023 sitä oli käytettävissä noin 130 miljoonaa euroa ja vuonna 2024 noin 168 miljoonaa euroa.

Sosiaali- ja terveysministeriö pyrkii toiminnallaan turvaamaan riittävän rahoituksen sosiaaliturvaetuuksien toimeenpanotehtävän hoitamisessa. Kun varat on myönnetty Kelalle, niiden oikea kohdentaminen ja tämän myötä hakemuskäsittelyn ja palvelun varmistaminen kuuluvat Kelalle.